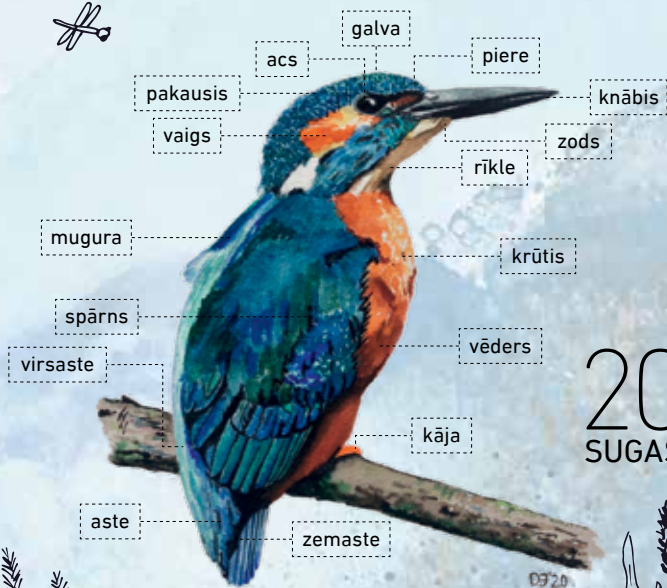

Mans pirmais ūdeņu putnu noteicējs

20
SUGAS

ĪSS CELVEDIS
ŪDEŅU PUTNU IEPAZĪŠANĀ LATVIJĀ
Latvijas Ornitoloģijas biedrība
2020

Pirmie soli putnu vērošanā

1. Sāc putnu vērošanu ar tavā apkārtnē sastopamo sugu iepazīšanu un atpazīšanu. Sākumā iepazīsti tos putnus, kurus redzi ikdienā. Vai spēj tos visus identificēt?
2. Putnus vērot var arī bez palīgierīcēm, taču tu patiešām pamanīsi, cik skaisti ir putni, ja skatīsies uz tiem ar binokli. Noderīgs ir līdzpaņemts vai elektroniski pieejams putnu noteicējs. Bieži putnus identificēt palīdz arī videoieraksti, ko var veikt ar telefonu un pēc tam mājās apskatīties. Savukārt piemērotās mobilajās lietotnēs, piemēram, "Dabasdati", vari reģistrēt savus novērojumus un dalīties informācijā ar citiem, kā arī atzīmēt svarīgas piezīmes.
3. Kad ieraugi putnu, pievērs uzmanību tā izmēram, kaut vai salīdzinot ar citu sev zināmu putnu, piemēram, zvirbuli, balodi, vārnu vai stārķi. Tad izpēti ķermeņa formu un apspalvojuma krāsu. Pievērs uzmanību arī knābim, kas var pastāstīt par putna barības ieguves paradumiem.
4. Aplūko putnu un apdomā, vai tam ir kāda īpaša uzvedības vai izskata pazīme, piemēram, cekuls, zila mugura, nemitīga klanīšanās vai pat ķiršu kauliņu lobišana. Tieši tā var būt īstās putna sugas noteikšanas atslēga. Īpašs var būt ne tikai izskats vai uzvedība, bet arī lidojums un balss.
5. Ņem vienmēr vērā vietu, kur putns sastaps, jo arī tā var palīdzēt precīzāk noteikt sugu. Vai tas ir dārzs, parks, mežs, lauks, ezers, jūra, purvs vai cita vieta. Daļa putnu sastopami tikai konkrētās dzīvesvietās, un citās tos gandrīz nekad nesastapsi.
6. Ja vēlies precīzi noteikt putna sugu, ir vērts novērojumu pierakstīt, putnu neiztraucējot, to nofotografēt, uzskicēt vai uzzīmēt. Noderīgi ir arī ierakstīt putna balsi. Pēcāk, balstoties uz saviem novērojumiem, var meklēt līdzinieku putnu noteicējā.

Atceries!

Netramdi un lieki netraucē putnus, saudzējot arī to dzīvesvietu.
Turklāt neaizmirsti, ka dabā visas putnu sugas ir vienlīdz nozīmīgas!

MEŽA PĪLE

Anas platyrhynchos

mātīte

tēviņš

Vai zināji?

Vasarās meža pīļu tēviņi ir līdzīgi mātītēm, jo ir zaudējuši izteiksmīgo un košo apspalvojumu.

Pazīmes:

- ☒ mātītei knābis – oranžbrūns, tēviņam – dzeltens
- ☒ mātītei – brūnganpelēks, raibumots apspalvojums
- ☒ tēviņam – pelēks apspalvojums
- ☒ tēviņam – spīdīga, tumšzaļa galva
- ☒ oranžas kājas

Barojoties gan ar augu lapām un dzinumiem, gan ar vabolēm, spārēm, gliemjiem, meža pīle parasti nenirst.

PAUGURKNĀBJA GULBIS

Cygnus olor

Vai zināji?

Paugurknābja gulbis, kas mīt gan ezeros, gan dīķos, gan piejūrā, gan upēs, bet neprot nirt, ir lielākais putns Latvijā.

Pazīmes:

- ☒ oranži sarkans knābis ar melnu pamatu
- ☒ knābim izteikts paugurs
- ☒ balto krāsu iegūst ap piecu gadu vecumu
- ☒ garš, slaidš kakls
- ☒ melnas kājas
- ☒ zālēdājs, kas plūc zāli zem ūdens

Visai agresīvs un dusmīgs putns, kas savu attieksmi izrāda, izplešot spārnus un šņācot, savukārt naktī lidojumā ir kluss, tumsā švīkst tikai spārni.

ZIEMEĻU GULBIS

Cygnus cygnus

Vai zināji?

Ziemeļu gulbis ir skaļākais no Eiropas gulbjiem un agresīvākais, cīnoties par ligzdošanas vietu. Arī lidojumā to var pazīt pēc saucieniem.

Pazīmes:

- ☒ balts apspalvojums
- ☒ citrondzeltens knābis ar melnu galu
- ☒ melnas kājas
- ☒ peldot kakls izsliets taisni
- ☒ jaunie putni – brūnpeleki ar sārtu knābi

Ziemeļu gulbis ligzdu būvē no ūdensaugiem un sakneņiem ūdenstilpēs: ierasti uz saliņām zem krūma vai koka vai arī sēklī samērā atklāti.

SUDRABKAIJA

Larus argentatus

Vai zināji?

Sudrabkaijas ir lieli un ļoti trokšņaini putni, kas sastopami pārsvarā piejūras pilsētās un ciemos, kur labprāt drošībā ligzdo uz ēku jumtiem.

Pazīmes:

- ☒ dzeltens knābis
- ☒ sarkans punkts uz apakšknābja
- ☒ balta galva, kakls un ķermeņa apakšpuse
- ☒ gaiši zilganpelēka mugura un spārnu virspuse
- ☒ melni spārnu gali ar baltumiem pašā galā
- ☒ kājas no bāli rozā līdz bāli dzeltenām
- ☒ peldplēve starp pirkstiem

Sudrabkaija pieauguša putna spalvu tērpu iegūst trīs gadu vecumā, pakāpeniski no gaiši pelēka jaunā putna pārtopot baltā pieaugušā sudrabkaijā.

LIELAIS ĶĪRIS

Larus ridibundus

Vai zināji?

Lielais ķīris ir sabiedrisks putns, kas ligzdo kolonijā un parasti uzturas bariņos.

Pazīmes:

- ☒ tumšbrūna galva (no attāluma izskatās melna)
- ☒ balts pusriņķis ap aci
- ☒ gaiši zilganpelēka mugura
- ☒ balts laukums uz spārnu ārmalām, viegli pamanāms lidojumā
- ☒ melni garāko lidspalvu gali
- ☒ tumši sarkans knābis
- ☒ tumši sarkanas kājas

Lai izpatiktu mātītei, tēviņš tai atrij barību.

ZIVJU GĀRNIS

Ardea cinerea

Vai zināji?

Zivju gārņa knābis līdzinās izcili asam duncim, ar kuru putns spēj meistarīgi izmakšķerēt zivi.

Pazīmes:

- ☒ zilpelēki balts apspalvojums
- ☒ ass, dzeltens knābis
- ☒ lidojot kaklu izliec S veidā
- ☒ garas kājas
- ☒ tumša svītra kakla priekšpusē
- ☒ virs acs tumša josla, kas pārtop cekulā

Zivju gārņi ligzdo kolonijās kokos: tur veidotās ligzdās par mazuļiem rūpējas gan mātiņš, gan tēviņš.

BALTAIS GĀRNIS

Egretta alba

Vai zināji?

Balto gārnus var pazīt pēc ierautā un S veidā saliektā kakla lēnā un mierīgā lidojumā.

Pazīmes:

- ☒ balts apspalvojums
- ☒ melns knābis ar dzeltenu pamatni pavasarī
- ☒ dzeltens knābis pēcriesta tērpā
- ☒ melna līnija no mutes kaktiņa līdz acij
- ☒ bāli zaļgana seja
- ☒ kājas gandrīz melnas ar dzelteniem apakšstilbiem

Baltais gārnis barojas gan pa vienam, gan grupās, lielākoties lēni bradājot seklos ūdeņos vai nekustīgi stāvot, savukārt ligzdo kolonijās augstu kokos un krūmos.

DZĒRVE

Grus grus

Vai zināji?

Dzērve ēd dzērvenes?
Jā, ogas tai garšo, taču dzērve ir visēdāja un labprāt mēlojas ar kukaiņiem, ūdensaugiem, abiniekiem un citām "uzkodām".

Pazīmes:

- ☒ liels, pelēks putns
- ☒ viens no garākajiem putniem Eiropā
augumā ap 120 cm
- ☒ spārnu plētums līdz pat 220 cm
- ☒ slaidas kājas – purvu un mitrāju bradātājas
- ☒ īsa aste
- ☒ "viltus" aste: pagarinātas, noliekušās spārnu spalvas
- ☒ sarkano laukumu uz galvas neklāj apspalvojums

Spārni grezni izplešas, kad dzērves ar kaismīgiem saucieniem metas rieta dejā. Dzērvju klaigas ir līdzīgas trompetes skaņām.

LIELAIS DUMPIS

Botaurus stellaris

Vai zināji?

Riesta laikā lielajam dumpim raksturīga dobja un tālu dzirdama skaņa, līdzīga vēja pūšanai tukšā pudelē.

Pazīmes:

- ☒ dzeltenbrūni raibs apspalvojums
- ☒ melnbrūna galvas virsa un bārdas svītra
- ☒ zaļganas kājas
- ☒ tēviņam rieta tērpā zilgans knābja pamats
- ☒ mātītei dzeltenbrūns knābis

Ja lielo dumpi iztraucē ligzdvietā, visbiežāk tas nevis aizlido, bet gan aiziet pa niedrāju. Savukārt briesmu brīžos sastingst un nav pamanāms pat no neliela attāluma.

LIELĀ GAURA

Mergus merganser

mātīte

tēviņš

Vai zināji?

Lai ķertu zivis, lielā gaura nirst zem ūdens un spēj pavadīt tur 30 sekundes, dažkārt līdz pat divām minūtēm.

Pazīmes:

- ☒ garš, šaurs, sīkzobains, sarkanīgs knābis
- ☒ balti laukumi uz spārniem
- ☒ pelēka muguras lejasdaļa
- ☒ pelēka aste
- ☒ riesta tērpā balti dzeltenīgi iesārts vēders, kakls un krūtis
- ☒ riesta tērpā melna galva un kakls ar zaļganu spīdumu

Lielā gaura ligzdo lielos koku dobumos, savukārt mazuļi jau dienu pēc izšķilšanās ar māti dodas uz ūdenstilpi.

GAIGALA

Bucephala clangula

mātīte

tēviņš

Vai zināji?

Gaigala ligzdo lielos koku dobumos, kas var atrasties pat vairākus kilometrus no ūdens.

Pazīmes:

- ☒ apaļa, liela galva
- ☒ tēviņam zaļa galva ar baltu laukumu pie knābja riesta tērpā
- ☒ mātītei brūna galva
- ☒ īss kakls
- ☒ tumši spārni ar baltiem laukumiem
- ☒ balts vēders
- ☒ melna muguras lejasdaļa un aste

Lidojot gaigalas spārnu švīkstoņai ir raksturīga svilpojoša, pat zvanoša skaņa.

LAUCIS

Fulica atra

Vai zināji?

Lauči ir sabiedriski putni, kam pavasarī raksturīgi ļoti skaļi ķīviņi un kautiņi gan par teritoriju, gan par mātītēm.

Pazīmes:

- ☒ melns apspalvojums
- ☒ balta piere un knābis
- ☒ īsa aste
- ☒ zaļganpelēkas kājas
- ☒ pirksti ar robainu peldplēvi jeb lēveriem

Laucis, kas iecienījis seklus ūdeņus, spārnos paceļas ar ieskrējieni uz ūdens virsmas. Lidojums iesākas ar spārnu sišanu un šļakatām, ko rada lauča kājas.

CEKULDŪKURIS

Podiceps cristatus

Vai zināji?

Perēšanas starplaikos cekuldūkuris olas aplāj ar ligzdas materiālu. Savukārt mazuļi mēdz peldēt vecākiem uz muguras, bet, jau mazliet paaugušies, spalgi pīkst.

Pazīmes:

- ☒ tievs kakls
- ☒ slaiks ķermenis
- ☒ vasarā divdaļīgs cekuls
- ☒ vasarā rūsgana spalvu apkakle
- ☒ pēcriesta tērpā bez pagarinātām spalvām
- ☒ netīri sārts knābis

Briesmu gadījumos, esot atklātā ūdenī, cekuldūkuris ienirst vai ar garu ieskrējienu paceļas spārnos.

NIEDRU STĒRSTE

Emberiza schoeniclus

Vai zināji?

Niedru stērste ligzdo labi slēptās vietās, tostarp slīkšņās un uz zemes zālē, arī neliela augstuma krūmos un lakstaugos.

Pazīmes:

- ☒ riesta tērpā tēviņam melna galva
- ☒ riesta tērpā tēviņam balta, plata bārdas svītra
- ☒ mugurpuse brūna ar melniem un smilškrāsas raibumiem
- ☒ pēcriesta tērpā tēviņam rūsganbrūna galva
- ☒ pēcriesta tērpā tēviņam smilškrāsas uzacu svītra
- ☒ mātīte līdzīga tēviņam pēcriesta tērpā
- ☒ mātītei krūtis un sāni ar sīku svītrojumu

Niedru stērste, kuru mēdz saukt arī par niedru zvirbuli, bieži dzied, tupot labi pamanāmā vietā.

NIEDRU STRAZDS

*Acrocephalus
arundinaceus*

Vai zināji?

Niedru strazds ir strazda lieluma ļauķis, ko var pazīt pēc garenā knābja. Visi citi niedru ļauķi ir ievērojami mazāki.

Pazīmes:

- ✓ garš, masīvs knābis
- ✓ silti pelēkbrūns apspalvojums
- ✓ pamanāms acs gredzens
- ✓ rūsganbrūna muguras lejasdaļa
- ✓ rūsganbrūna virsaste
- ✓ tumšāki spārni
- ✓ pelēcīga seja un ausu laukumi
- ✓ bāli brūnpelēkas kājas

Niedru strazds, ko var pazīt pēc tālu dzirdamās griezīgās dziesmas, dziedot mēdz rāpties pa niedrēm augšup un sabotz galvas spalvas.

CERU ĶAUKĪS

Acrocephalus schoenobaenus

Vai zināji?

Ceru ķauķis ir ļoti kustīgs, piemēram, dziedot var rāpties augšup pa kādu krūma zaru, ātri un mainīgi dziedāt lidojumā, uzsākot dziesmu vienā vietā, uzlidojot augšup, nolaižoties citā vietā.

Pazīmes:

- ☒ pelēcīgi dzeltenbrūns apspalvojums
- ☒ gaiša, labi pamanāma uzacs svītra
- ☒ neizteikts tumšāks svītrojums
- ☒ pelēcīgi balta vēderpuse
- ☒ dzeltenīgi sāni
- ☒ pelēkbrūnas kājas

Ceru ķauķis pārtiek lielākoties no kukaiņiem, kas dzīvo uz lakstaugiem.

UPES ĶAUKIS

*Locustella
fluviatilis*

Vai zināji?

Upes ķauķa dziedāšana, kas visbiežāk saklausāma agri no rīta vai vakara krēslā, līdzinās sienāža sisināšanai.

Pazīmes:

- ☒ tumši olīvbrūna mugurpuse
- ☒ garensvītrotā rīkle un krūtis
- ☒ pelēkbalta pavēdere un pazode
- ☒ silti brūna virsaste un aste
- ☒ pelēks, smails knābis

Upes ķauķis, līdzīgi citiem ķauķiem, ir kautrīgs un uzmanīgs putns. To biežāk ir iespējams saklausīt, nevis ieraudzīt.

UPES TILBĪTE

Actitis hypoleucos

Vai zināji?

Upes tilbīte barību meklē ar redzes palīdzību un uzlasa to no zemes vai no ūdens virsmas, nevis rakājoties dubļos.

Pazīmes:

- ☑ samērā gara aste
- ☑ pelēkbrūns apspalvojums
- ☑ balta vēderpuse
- ☑ smilškrāsas knābis ar tumšu galu
- ☑ īsas, zilpelēkas kājas

Lidojumā, kas ir tuvu ūdens virsmai, upes tilbītei labi redzama balta svītra uz spārna, un tai raksturīgi saraustīti, sekli spārnu vēzieni.

NIEDRU LIJA

Circus aeruginosus

Vai zināji?

Niedru liju lidojumā var atpazīt pēc V veidā paceltiem spārniem planējot.

Pazīmes:

- ✓ lieli, plati, gaišpelēki spārni
- ✓ pelēcīga galva un krūtis
- ✓ sarkanbrūns ķermenis
- ✓ garenisks svītrojums uz apspalvojuma
- ✓ gara, gaišpelēka aste
- ✓ garas kājas

Niedru lija spēj lidot ļoti lēni un zemu, savu medījumu saklausot uz zemes un strauji tam uzbrūkot.

ZIVJU DZENĪTIS

Alcedo atthis

Vai zināji?

Lai apēstu zivi, zivju dzenītis vispirms dauza to pret cietu virsmu, piemēram, pret akmeni vai zaru, lai apdullinātu. Pēc tam aprij zivi visu uzreiz.

Pazīmes:

- ☒ mirdzoši zila mugura un virsaste
- ☒ zilganzaļi spārni
- ☒ rūsganbrūna vēderpuse un ausu laukums
- ☒ liela galva
- ☒ garš, dunčveidīgs knābis
- ☒ ļoti īsa aste
- ☒ īsas, sarkanas kājas

Mazais, košais putns ligzdo pašizraktās alās stāvos upju krasta nobrukumos vai smilšakmens iežu atsegumos. Ligzdošanas vietu var pazīt pēc asas smakas un gaišas izkārnījumu straumītes.

LATVIJAS ORNITOLOĢIJAS BIEDRĪBA

Putni ir mūsu dabā.

Mēs iestājamies par putnu daudzveidību un dzīvotspēju savvaļā jau trīs desmitgades – kopš 1985. gada.

Rūpējamies par savvaļas putnu izpēti, aizsardzību un dzīvotņu saglabāšanu.

Dalāmies zināšanās ar sabiedrību par putnu dzīvi.

Sadarbojamies ar valsts un sabiedriskām dabas aizsardzības organizācijām.

Mūsu paspārnē iznāk vienīgais žurnāls par putniem latviešu valodā – “Putni dabā”.

Latvijā pārstāvam starptautisko putnu aizsardzības organizāciju *BirdLife International*.

Pašreiz, pulcējoties zem Latvijas nacionālā putna – baltās cielavas – simbola, esam gandrīz aptuveni 600 biedru, kurus vieno interese par putniem, to izpēti un aizsardzību.

Esam atvērti ikvienam, kurš grib darīt labus darbus lielākajā dabas organizācijā Latvijā, kļūstot par biedru, vai vēlas atbalstīt putnu aizsardzību ar ziedojumu.

MĒS RŪPĒJAMIES PAR DABAS DAUDZVEIDĪBU CILVĒKU UN PUTNU LABKLĀJĪBAS VĀRDĀ

#PutnuVērošana #TorņuCīņas #PutniLatvijā #Prakses
#PutnuBalsis #PutniDabā #PutnuMonitorings #DzīvaisPavasaris
#GadaPutns #Ornitoloģija #LatvijasLigzdojošoPutnuAtlants
#BirdLifeInternational #MežslrMājas #ParPutnuDzīvi

MĒS ESAM (P)AR PUTNIEM

Pievienojies Latvijas Ornitoģijas
biedrībai un citiem putnu
draugiem virtuāli vai klātienē!

ZIEDO labiem darbiem:
Latvijas Ornitoģijas biedrība
LV34HABA000140J035491

 Facebook.com/lob.lv
 Twitter.com/lob_lv
 Instagram.com/lob_lv
www.lob.lv

Par putnu novērojumiem ziņo:
www.dabasdati.lv

**Latvijas
vides
aizsardzības
fonds**

"Mans pirmais ūdeņu putnu noteicējs" ir sagatavots ar Latvijas vides aizsardzības fonda finansiālu atbalstu. Par "Mana pirmā ūdeņu putnu noteicēja" saturu atbild Latvijas Ornitoģijas biedrība.

Mākslinieces: Daira Januša (fb.com/ArtbyDaira), Rūta Ločmane, izmantoti arī Maika Lengmana (Mike Langman, rspb-images.com) un Vikipēdijas brīvpieejas (J. G. Keulemans; Naumann, *Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas*) zīmējumi.